

WOJCIECH J. CYNARSKI¹, ARTUR LITWINIUK²

¹Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski (Polska)

²AWF im. J. Piłsudskiego w Warszawie, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej (Polska)

Katedry i zakłady sportów walki w polskich uczelniach 1948–2008 / Chairs and departments of combat sports at the Polish university schools 1948–2008

Submission: 1.09.2009, acceptance: 18.09.2009

Słowa kluczowe: historia, wychowanie fizyczne, sporty walki, zakład, katedra

Wprowadzenie

Autorzy zdecydowali się na niniejsze studium z kilku względów. Minęło mianowicie 60 lat od powołania pierwszego w Polsce Zakładu, w którym nauczano elementów *jūjutsu* (sztuka walki) i sportów walki, i ten właśnie jubileusz stanowi pierwszy powód. Po drugie, zagadnienie to nie zostało dotąd monograficznie opracowane, a wydaje się ważne. Po trzecie wreszcie, z działalnością tychże zakładów autorzy związani są zawodowo i emocjonalnie od kilkunastu lat. Jednakże kilkuletnie starania autorów o zebranie informacji na temat dorobku poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni wyższych nie przyniosły zadowalającego rezultatu (czasem brak dokumentacji działalności, czasem brak czasu lub może niechęć do współpracy). Toteż artykuł ten nie pretenduje do monograficznego opracowania podjętego zagadnienia, lecz stanowi zaledwie pewien przyczynek. Ponadto autorzy zapraszają do dyskusji na łamach IRK-MC zwłaszcza współtwórców historii sportów walki w Polsce, aby w ten sposób zapewnić obszary niewiedzy dotyczące instytucjonalizacji nauki i dydaktyki sztuk i sportów walki.

Pierwszym bodajże w Polsce zakładem nauczającym technik samoobrony, sztuk i sportów walki był Zakład Ciężkiej Atletyki i Samoobrony warszawskiej AWF, który działał od 1948 roku. Wielce zasłużony dla polskiego *jūdō* „Tadeusz Kochanowski (ur. 1928) rozpoczynał w latach 1948–

1951 od nauki samoobrony opartej na technice *jūjutsu*, realizowanej w Zakładzie Ciężkiej Atletyki i Samoobrony warszawskiej AWF. Ówczesny kierownik tego Zakładu dr **Czesław Borejsza** i jego uczniowie uczyli się głównie z książek – samouczków H.I. Hancocka, H. Jeziorowskiego, K. Laskowskiego, F. van Haesendoncka i innych. W powstałej przy Sekcji Atletyki podsekcji *jūdō* nauczano wówczas pomieszanej techniki *jūjutsu* i *jūdō* [Cynarski 2003]. A więc tradycja funkcjonowania tego typu instytucji liczy w naszym kraju już przeszło 60 lat. Tym bardziej warto z perspektywy tego jubileuszu dokonać opisu z akcentem na bardziej znaczące dokonania poszczególnych ośrodków.

W tym celu do zakładów sportów walki uczelni wyższych prowadzących kierunek „wychowanie fizyczne” skierowano prośbę o odpowiedź na poniższe pytania.

1. Nazwa jednostki i ewentualne zmiany w nazwie (data kiedy zmiany nastąpiły);
2. Od kiedy na Państwa Uczelni istnieje ta jednostka;
3. Kierownictwo tej jednostki i pracownicy (od początku istnienia);
4. Działalność w zakresie metodyki, imprez sportowych, konferencji naukowych i specjalistycznych;
5. Osiągnięcia naukowe i trenerskie pracowników;
6. Publikacje naukowe i prace magisterskie z zakresu historii zakładu czy katedry sportów walki.

Autorzy przedstawiają kolejno dokonania zakładów działających przy różnych uczelniach w układzie chronologicznym, po czym zamierzają porównać i podsumować zebrane dane faktograficzne. Pragną także serdecznie podziękować kierowni-

¹ Pracę zrealizowano w ramach działalności statutowej Wydziału Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego – projektu URWWF/S/09 finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz we współpracy z Komisją Badań Naukowych SIP.

kom jednostek, które zechciały udzielić odpowiedzi na postawione pytania. W kilku przypadkach brak dokumentów źródłowych został przez autorów zastąpiony wywiadami bezpośrednimi. Ponadto, siłą rzeczy, główny akcent padł na opis działalności Zakładu Sportów Walki w Rzeszowie.

Zachętę do prowadzenia badań skierował do pierwszego z autorów Piotr Godlewski [2008], który pisał, że „wyniki prac będą miały ogromne znaczenie w studiach nad rozwojem sportów walki i walki wręcz w Polsce. Tam przecież rodziły się teoretyczne podstawy teorii i metodyki niezwykle skomplikowanych i trudnych dyscyplin sportu i różnych form walki wręcz (...)”. Autorzy jednak nie otrzymali od niego zbyt wielu konkretnych informacji – danych o jego działalności. W wielu przypadkach nie udało się uzyskać w ogóle żadnych informacji, a dane zawarte w niniejszym studium pochodzą często z obserwacji uczestniczącej autorów lub ze stron internetowych poszczególnych uczelni.

W Warszawie

Jak zostało przytoczone na wstępie, dość wcześnie rozpoczęto kształcenie w zakresie walki wręcz w Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie. Pierwszy prezes Polskiego Związku Judo wspomina, że początki były trudne. Ćwiczone w tzw. Hadesie – w piwnicach AWF. Maty z wielbłądziego włosia nie nadawały się do ćwiczenia podcięć. Dopiero później sprowadzono z Japonii oryginalne maty *tatami*. Specjalizację trenerską w *jūdō* prowadził mgr **Tadeusz Kochanowski** – adiunkt warszawskiej AWF. Wykształcił on 60 magistrów i wielu trenerów na wysokim poziomie, m.in. R. Zieniawę, A. Adamczyka, J. Ślaskiego, J. Pawluka i H. Boro-wiaka (trenera Pawła Nastuli). Antoni Zajkowski (6 dan) był asystentem T. Kochanowskiego. Obecnie specjalizację judocką na AWF prowadzi uczeń prezesa Kochanowskiego – dr S. Kuźmicki [Kochanowski 1997-1999; Cynarski 2003].

Także tutaj, w Zakładzie Sportów Walki i Podnoszenia Ciężarów, dzisiejszy prof. filozofii Jerzy Kosiewicz, a niegdysiejszy utalentowany bokser, ukończył specjalizację z *jūdō*. Prof. Kosiewicz (członek honorowy SIP, trener II kl. w boksie, instruktor *jūdō* i 2 dan w *jūjutsu*) jest kierownikiem Katedry Nauk Społecznych warszawskiej AWF i opiekunem naukowym licznych prac dotyczących wymiarów filozoficznych i społeczno-kulturowych azjatyckich sztuk walki – magisterskich i doktorskich.

Zakładem kierował przez dłuższy czas dr **Dariusz Duriasz**. Później nastąpiła „era” prof. **R.M. Kaliny** (lata 1999–2002). W Zakładzie pracowali

wówczas: dr hab. Władysław Jagiełło, dr Artur Kruszewski, dr Marek Kruszewski, dr Stanisław Kuźmicki, dr Tomasz Nowak, mgr Bogdan Polanowski, a przejściowo także (lub jako urlopowani) dr D. Duriasz, dr Tadeusz Nowicki, mgr Paulina Dąbrowska i mgr Waldemar Merda.

Znaczące są osiągnięcia tego Zakładu w zakresie dydaktyki i metodyki. Kalina jest autorem „teorii sportów walki” [Kalina 2000] i wynikającej z niej „propedeutyki sportów walki”. Przedmiot „teoria sportów walki” był przez niego nauczany, jako przedmiot wykładowy i zajęcia praktyczne, w warszawskiej AWF i w SWPW w Płocku [Kalina 2009], w latach 2001–2006, a „propedeutyka sportów walki” – 2002–2005. Wydano jeden zeszyt naukowo-metodyczny i jeden skrypt; realizowano specjalizacje trenerskie i instruktorskie (boks, *jūdō*, kulturystyka, podnoszenie ciężarów, szermierka, zapasy); wypromowano ponad 100 magistrów i około 50 licencjatów.

W Warszawie odbyła się z inicjatywy Kaliny ciekawa konferencja naukowa, a praca zbiorowa z zakwalifikowanymi tekstami została przygotowana już na dzień konferencji [Kalina, Jagiełło 2000]. Także w Płocku, w tamtejszej Szkole Wyższej Pawła Włodkowica, prof. Kalina zorganizował udaną konferencję poświęconą sportom walki w ich wymiarze i zastosowaniu edukacyjnym [Cynarski, Majcher 2002]. Jeszcze w roku 2003 odbyła się ogólnopolska konferencja z udziałem gości zagranicznych. Ponadto Zakład brał udział w pikniku naukowym (2002). Przy Zakładzie funkcjonowały dwa studenckie koła naukowe (w okresie 1988–2005). Każdego roku organizowano turniej ligi międzyuczelnianej w *jūdō*.

Należy tu odnotować awanse naukowe pracowników – 1 habilitacja i 2 doktoraty oraz awanse trenerskie – 1 licencja trenera klasy mistrzowskiej, 3 – trenera 1. klasy. Do awansów naukowych przyczyniła się duża aktywność naukowo-badawcza. W dorobku Zakładu z tego okresu są m.in. 2 publikacje w czasopismach listy filadelfijskiej, 28 w innych czasopismach zagranicznych i 55 w czasopismach polskich z listy KBN.

Po Kalinie (lata 2002–2006) Zakładem kierował jego wychowanek dr hab. **W. Jagiełło**, następnie dr **S. Kuźmicki**, a obecnie – dr hab. prof. AWF **Krzysztof Buśko**.

W Poznaniu i Gorzowie Wielkopolskim

W ramach poznańskiej AWF specjalistyczna Pracownia Sportów Walki działa w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego w Gorzowie Wielkopolskim.

Udało się ustalić, że Pracownia Sportów Walki, która istniała blisko 20 lat w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim, została od podstaw zorganizowana przez **Piotra Godlewskiego**, a następnie przez niego kierowana. W Pracowni tej powstał system kształcenia trenerów i instruktorów. Wykształcono setki trenerów i instruktorów – głównie sportu zapasniczego, w tym trzech mistrzów olimpijskich, trzech wicemistrzów, kilkunastu mistrzów świata i Europy, ponad 30 olimpijczyków. „Stworzyliśmy też własną szkołę samoobrony w dydaktyce uczelnianej. Przystąpiłem obecnie do kompletowania materiałów i fotografii. (...) Także o takiej samej Pracowni w [Zamiejscowym Wydziale] AWF w Białej Podlaskiej, bo tamtą jednostką organizacyjną też przez jakiś czas kierowałem” [Godlewski 2008a].

Ponadto na AWF w Poznaniu pracuje prof. nadzw. **Maciej Łuczak**, specjalista w zakresie historii szermierki.

W Gdańsku

Na AWFis w Gdańsku działa Zakład Teorii i Metodyki Sportów Walki, którego kierownikiem do roku 2006 był dr **Marek Adam** (4 dan *jūdō*). Pracują tu: dr Jerzy Płoszaj, dr Sławomir Tyszkowski, mgr Kazimierz Jaremczak (6 dan *jūdō*), a wcześniej także Ryszard Zieniawa (7 dan), były trener kadry PZJ. Zakład funkcjonuje w ramach Katedry Zespołowych Gier Sportowych i Sportów Walki [Józefowicz, Jaremczak 2002, s. 90].

Gdańska uczelnia słynie z wyników sportowych w *jūdō*, co świadczy o wysokim poziomie szkolenia. AZS-AWFis posiada także znakomite wyniki trenującej tu florecistki – Sylwii Gruchały. Wyniki sportowe mogą stanowić potwierdzenie poziomu metodyki i nauczania tej uczelni.

Sportem „łagodnej drogi” interesował się także doc. dr Kazimierz Kurpis, rektor tej uczelni [Józefowicz, Jaremczak 2002, s. 73]. Podobnie kolejny rektor AWFis – prof. dr hab. Janusz Andrzej Czerwiński, który był promotorem dwóch prac doktorskich dotyczących *jūdō*. Prof. Czerwiński był kierownikiem Katedry Teorii i Metodyki Zespołowych Gier Sportowych i Sportów Walki.

Obecnie kierownikiem Zakładu jest prof. AWFis dr hab. **Władysław Jagiełło** (2 dan *jūdō*). Dla studentów I roku (semestr 1. i 2.) studiów stacjonarnych na kierunku WF prowadzony jest obowiązkowy przedmiot – Teoria i metodyka sportów walki – według koncepcji R.M. Kaliny. Wykłady (15 godz.) prowadzi W. Jagiełło; ćwiczenia (w wymiarze 30 godz.): prof. Jagiełło, dr A. Marek, dr S. Tyszkowski, dr J. Płoszaj i mgr B. Wolska.

W Krakowie

Założycielem i kierownikiem Zakładu Teorii i Metodyki Sportów Walki na AWF w Krakowie jest prof. **Stanisław Sterkowicz**, specjalista koreańskiej sztuki walki *hapkido*. W Zakładzie pracują ponadto dr Grzegorz Lech i dr Wojciech Rukasz. Z Zakładem współpracuje dr hab., prof. AWF **Tadeusz Ambroży**, specjalista *jūjutsu* sportowego (7 dan) i *all-style karate* (5 dan).

Jeszcze w roku 1991 dr Sterkowicz zorganizował na krakowskiej AWF konferencję naukową poświęconą, po raz pierwszy w Polsce, sztuce *jūjutsu*. Było to właściwie krótkie sympozjum, które odbyło się podczas *Festiwalu Budō* organizacji pn. „Eastern International JuJitsu Federation (EIJJF)”, a referaty prezentowali jedynie badacze z tej krakowskiej uczelni [Cynarski 1992]. Natomiast już w roku 1999, podczas II Ogólnopolskiej Ekspres Konferencji Naukowej zorganizowanej przez zakład dr. hab. S. Sterkowicza, zebrało się dość spore grono specjalistów z zakresu różnych sportów walki i sztuk walki – od szermierki po *taekwondo* [Cynarski 1999].

Aktualnie, jak wynika z treści strony internetowej krakowskiej AWF [2009], Zakład realizuje następujące „Treści programowe”:

„Judo a inne systemy walki (Ju-jitsu, Karate, Hapkido). Rola i miejsce sportów walki w kulturze fizycznej. Regulamin zajęć. Zapoznanie ze środkami i metodami judo. Ćwiczenia ukierunkowane. Bezpieczeństwo ćwiczących. Pady do tyłu, w bok i w przód jako elementy samoasekuracji. Zasób ćwiczeń równowagi dynamicznej i jej znaczenie w rzutach. Ćwiczenia w parterze jako środek wszechstronnego oddziaływania na ćwiczących. Zasady kontroli ruchów ciała współćwiczących. Klasyfikacja rzutów i innych elementów ataku oraz obrony. Zastosowanie rzutów w sytuacjach samoobrony (Morote-gari, O-goshi, Seoi-nage, Osotogari, Kote-gaeshi i in.). Trzymanie, dźwignie na stawy, duszenia. Kontrataki i kombinacje. Walka treningowa zgodna z przepisami sportowymi. Rozwiązywanie konfliktów, metody unikania walki”.

Prof. Sterkowicz jest od roku 2000 członkiem Kolegium Redakcyjnego i Rady Naukowej specjalistycznego pisma – Rocznika Naukowego „Idō – Ruch dla Kultury” (obecnie: IRK-MC). Z kolei wymieniony tu prof. Ambroży jest od dwóch lat członkiem Komisji Badań Naukowych Stowarzyszenia Idōkan Polska (KBN SIP). Ponadto badaczem humanistycznej sfery sztuk walki jest prof. zw. dr hab. **Andrzej Szyszko-Bohusz**, członek honorowy SIP, który przez wiele lat pracował na AWF w Krakowie.

We Wrocławiu

To tu na Akademii Wychowania Fizycznego, dzięki prof. dr. hab. **Ewarystowi Jaskólskiemu** (członek honorowy SIP, 5 dan *jūdō*), powstała pierwsza w Polsce **Katedra Sportów Walki**. Jednakże z chwilą odejścia prof. Jaskólskiego na emeryturę Katedrę zlikwidowano. Pozostał tylko Zespół Sportów Walki w Katedrze Dydaktyki Sportu, kierowany przez trenera klasy mistrzowskiej w *jūdō* dr. **Kazimierza Witkowskiego** (5 dan). Witkowski jest też instruktorem *jūjutsu* (sportowego) PZJJ. Tutaj pracował także były trener polskiej kadry olimpijskiej, a obecny prezes PZJ dr **Wiesław Błach** (6 dan *jūdō*). Obecnie pracownikami Zespołu Sportów Walki są: utytułowany judoka mgr Rafał Kubacki (trener 1 klasy, 6 dan *jūdō*, wykładowca) oraz mgr Jarosław Maśliński (trener 1 klasy, 3 dan *jūdō*, asystent). Dr Witkowski dysponuje bardzo dobrą bazą – warunkami dla dydaktyki i treningu wyczynowego.

Zarówno wymienieni wyżej Błach i Witkowski oraz prof. Juliusz Migasiewicz (aktualny rektor AWF), a wcześniej także prof. Jaskólski, współpracują z autorami w kilku tematach badań w ramach KBN SIP.

Jednym z uczniów prof. E. Jaskólskiego był Roman Maciej Kalina, który po habilitacji przeszedł do Warszawy, a następnie do Rzeszowa do pracy na Wydziale Wychowania Fizycznego UR.

W Katowicach

Działający tu Zespół Sportów Zimowych i Sportów Walki znajduje się w strukturze Katedry Sportów Indywidualnych AWF. Kieruje nim mgr **Michał Morys**, trener szermierki – uczeń prof. **Zbigniewa Czajkowskiego**. Profesor Czajkowski, *doctor honoris causa* tej uczelni i członek honorowy SIP, jest prawdziwym guru trenerów szermierki, których szkoli tu od wielu lat. Szermierka jest więc głównym obszarem zainteresowań badawczych i dydaktyki Zespołu.

Z inicjatywy mgr. Tomasza Guji i prof. AWF Henryka Ćwięka odbyła się druga w Polsce (po wspomnianym wcześniej małym sympozjum odbytym w Krakowie w roku 1991) konferencja naukowa poświęcona wyłącznie *jūjutsu*. Autorowi przypadł zaszczyt poprowadzenia obrad tej konferencji (*100 lat jujutsu na ziemiach polskich*, Jaworzno, 11.12.2004) [IRK-MC 2005, s. 243, 254].

W dniach 15–16 grudnia 2007 r. wskazana Katedra, a indywidualnie prof. Teresa Socha zorganizowała ciekawą ogólnopolską konferencję nt. „Szermierka – współczesne problemy badawcze”.

W tej imprezie naukowo-metodycznej wzięli udział m.in. profesorowie: Mirosław Ponczek, Wojciech Zabłocki, Zbigniew Czajkowski, Gabriel Szajna (przewodniczący Komisji Szermierki SIP) i W.J. Cynarski, czyli wszyscy członkowie specjalistycznej Komisji SIP ds. studiów i badań nad szermierką tradycyjną i współczesną. Obradom przewodniczyli: T. Socha, W.J. Cynarski i dr **Zbigniew Borysiuk**, trener szermierki z Politechniki Opolskiej [por.: Cynarski 2008, s. 282].

Ponadto w Katedrze Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej, którą kieruje prof. zw. dr hab. **Mirosław Ponczek**, realizowane są ciekawe badania historii i tradycji sztuk walki i sportów walki [por.: Ponczek 2005, 2006, 2007; Guja 2008; Pawlik 2009]. Tu także przeprowadzony został przewodnik doktorski Gabriela Szajny [2009].

W Białej Podlaskiej

W Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego (ZWWF) w Białej Podlaskiej funkcjonuje od 40 lat (1969 r.) – podobnie jak na macierzystej, warszawskiej AWF – Zakład Sportów Walki i Podnoszenia Ciężarów. Kierownikami byli kolejno: doc. **Czesław Borejsza** (podnoszenie ciężarów, boks, zapasy), mgr **Henryk Górniak** (podnoszenie ciężarów, boks), mgr **Mieczysław Krajewski** (boks), dr **Władysław Jagiełło** (*jūdō*), dr **Jerzy Sadowski** (lekka atletyka) i dr **Zbigniew Bujak** (*taekwondo*). Pracownikami byli lub są: mgr Piotr Godlewski (zapasy), mgr Leszek Siejwa (*jūdō*), dr Jarosław Sacharuk (podnoszenie ciężarów, kulturystyka), mgr Dariusz Czubak (zapasy). Z Zakładem współpracowali (na umowę zlecenie): mgr Aleksander Kompa (*jūdō*), mgr Bogdan Kubiński i mgr Wiktor Nowak (boks), mgr Artur Chomiuk i mgr Mirosław Wieliczuk (kulturystyka), mgr Krzysztof Wiczorek i mgr Sławomir Póltorak (*kick-boxing*), mgr Zbigniew Kapela i dr Mirosław Zalech (*taekwondo*).

Zakład, którym od wielu lat kieruje dr Z. Bujak (obecnie 7 dan w *taekwondo* ITF), organizuje m.in. kursy i specjalizacje instruktorskie z *taekwondo*, podyplomowe studia trenerów *taekwondo* i kursy instruktorów kick-boxingu i samoobrony. Zorganizowano tu Ogólnopolską Konferencję Naukową nt. „Sporty walki w procesie przygotowania studentów uczelni wychowania fizycznego do pracy zawodowej” (1984); coroczne konferencje metodyczno-szkoleniowe dla instruktorów i trenerów PZPC (od 2003 r.); Ogólnopolską Konferencję Naukową nt. „Optymalizacja struktury treningu i współzawodnictwa w sportach walki” (1999), której Zakład był współorganizatorem.

Pomijając dokonania niezwiązane bezpośrednio ze sztukami i sportami walki należy wskazać na fakt, że dr Bujak działa jako przewodniczący Komisji ds. Naukowych przy Europejskiej Federacji Taekwondo oraz pełni funkcję wiceprezesa PZ TKD ds. badawczo-naukowych. Wyszkolił 78 posiadaczy czarnych pasów i może poszczycić się znakomitymi wynikami pracy trenerskiej. Jest autorem ważnych prac naukowych i metodycznych dot. *taekwondo*. Ponadto był współorganizatorem wielu imprez naukowych i sportowych.

Z Zakładem od wielu lat współpracuje dr Artur Litwiniuk, pracownik naukowo-dydaktyczny ZWWF (także członek KBN SIP), który jest autorem licznych prac naukowych związanych tematycznie ze sztukami walki (*aikidō*, karate) i sportami walki.

W Rzeszowie

Jak ujął to dyrektor Instytutu Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego prof. Kazimierz Obodyński we wniosku o powołanie Zakładu Sportów Walki przedstawionym na Radzie Wydziału Pedagogicznego WSP w Rzeszowie w lipcu 2001: „Udało się zgromadzić znakomitych specjalistów w poszczególnych dziedzinach sportu. Mgr Marty Niewczas, wielce utytułowanej zawodniczki, kilkakrotnej mistrzyni świata i Europy w karate ITKF, przedstawiać bliżej nie trzeba. Jest ona także instruktorką karate. Dr Wojciech Cynarski jest także medalistą MŚ (Tokio 2000), trenerem i sędzią międzynarodowym w *jūjutsu* i karate, posiadaczem stopnia mistrzowskiego 5 dan, a także redaktorem naczelnym *Rocznika Naukowego „Idō – Ruch dla Kultury”* (pismo to poświęcone jest humanistycznej teorii sztuk walki). Aktualnie dwaj jego uczniowie są wicemistrzami Polski seniorów w *jūjutsu*. Doświadczonym trenerem *jūdō* jest mgr Piotr Majcher (2 dan), który wcześniej trenował i walczył z powodzeniem w znakomitym klubie AZS AWF Warszawa (...) Kadra ta – jako zespół specjalistów wysokiej rangi – rokuje duże nadzieje na zapewnienie wysokiego poziomu kształcenia w wymienionych sportach walki. Dr Cynarski, dla którego wnoszę o przydzielenie funkcji kierownika tegoż Zakładu, jest zarówno praktykiem, jak i jednym z najbardziej kompetentnych w Polsce teoretyków sztuk i sportów walki. Współpracuje od wielu lat z podobnymi zakładami sportów walki, związkami sportowymi, AZS-em i innymi stowarzyszeniami kultury fizycznej. Utrzymuje też stałe sportowe i naukowe kontakty międzynarodowe” [Obodyński 2001]. Rada Wydziału Pedagogicznego WSP jednomyślnie zatwierdziła ten wniosek o powołanie Zakładu Sportów Walki

i dr. **Wojciecha J. Cynarskiego**, jako jego kierownika. W sierpniu JM Rektor WSP, prof. Włodzimierz Bonusiak zatwierdził powyższe rozstrzygnięcie. Jednak Rektor Uniwersytetu Rzeszowskiego, powołanego z dniem 1. września 2001 r., prof. Tadeusz Lulek nie wyraził zgody na zaistnienie Zakładu i jego kierownika, którym w myśl Statutu UR musi być samodzielny pracownik naukowy. Zanim Rektor podjął decyzję, Zakład Sportów Walki odbył dwa zebrania pod kierunkiem (p.o.) Cynarskiego. Wreszcie przyjęta została formuła powołania Pracowni Sportów Walki w ramach Zakładu Sportu i Obozownictwa IWFiZ w składzie trzysobowym (Cynarski, Majcher i Niewczas). Tak więc **Zespół Sportów Walki** działał w Rzeszowie, w ramach Instytutu Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego, od września 2001 roku. Z kolei **Pracownia Sportów Walki** – formalnie dopiero od kwietnia 2003. Kierownikiem Zespołu i Pracowni był od początku dr Wojciech J. Cynarski.

Także od początku istnienia aż do listopada 2007 r. Zespół, Pracownia, a następnie Zakład, posiadał rozbudowaną stronę internetową – w ramach Instytutu, później Wydziału Wychowania Fizycznego. Na owej stronie można było przeczytać o kierunkach badań, dorobku publikacyjnym pracowników, współpracy z towarzyszami naukowymi (jak SIP) i wydawanych przez SIP Rocznikach Naukowych „Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture”, otwierającym swe łamy dla prac rzeszowskich naukowców. Strona funkcjonowała do listopada 2007 r.

1 października 2005 r. rozpoczął działalność **Zakład Sportów Walki i Sportów Indywidualnych**. Kierownikiem został dr hab., prof. UR Wojciech J. Cynarski, trener międzynarodowy IE w *jūjutsu* (wówczas 6 dan) i karate (wówczas 4 dan). Pracownikami Zakładu byli wówczas: dr hab., prof. UR Roman Maciej Kalina, instruktor *kyoksul* i trener *jūdō* (3 dan); dr hab., prof. UR Kazimierz Obodyński, 2 dan *jūjutsu*, 1 dan h.c. w *aiki-jutsu*; dr Marian Rzepko, instruktor boks; mgr Marta Niewczas, trenerka karate (3 dan); mgr Piotr Majcher, trener II kl. *jūdō* (3 dan). Godziny zlecone realizowali ponadto mgr Jan Falandys, olimpijczyk, trener I kl. zapasów i mgr Andrzej Kędra, trener II kl. *jūjutsu* (1 dan).

W ramach sportu do wyboru realizowano przedmiot „sporty walki”, dając studentom możliwość ćwiczenia *jūdō* (według autorskiego programu P. Majchera), *jūjutsu* (- Cynarskiego), karate (- M. Niewczas) i zapasów (- J. Falandysa).

Oprócz prowadzonego dla studentów kierunku wychowanie fizyczne przedmiotu praktycznego „sporty walki” i dostępnej dla wszystkich zainteresowanych studentów Uniwersytetu, prowadzonej

przez autora Sekcji Walki Wschodu przy KU AZS UR (*jūdō*, *jūjutsu* i karate *idōkan*), wprowadzono do programu przedmiot wykładowy: „propedeutyka sztuk i sportów walki”. Wykładowcami „propedeutyki sportów walki” byli prof. Kalina i Cynarski.

Przewidziano także organizowanie kursów instruktorskich i specjalizacji z poszczególnych sportów walki. Działania utrudniał jednak główny problem Zakładu, jakim był brak bazy – zwłaszcza koniecznej sali z matą i lustrami. Toteż pierwszy kurs instruktorów rekreacji ze specjalnością samoobrona odbył się w *dōjō* Marty Niewczas, a zajęcia praktyczne poprowadzili w maju i czerwcu 2008 r. prof. Kalina, autor i M. Niewczas. Kursanci zdawali później egzamin końcowy przed trójką profesorów w komisji: Kaliną, Obodyńskim i Cynarskim.

Prowadzone były „badania naukowe z obszaru historii, socjologii i pedagogiki nauczania sztuk i sportów walki, a także teorii treningu i antropomotoryki. W ramach Wydziału młody Zakład przoduje w zakresie dorobku naukowego. Przy Zakładzie powstaje też Studenckie Koło Naukowe, którego opiekunem jest dr Rzepko. Zakład wspólnie z Wydziałem WF, Podkarpackim Towarzystwem Naukowym Kultury Fizycznej i Polską Unią Budo i Sztuk Walki organizuje w dniach 22–24.09.2006 I Światowy Kongres Naukowy Sportów i Sztuk Walki (1st World Scientific Congress on Combat Sports & Martial Arts)” [Cynarski 2006].

Kongresowi patronowały redakcje dwóch indeksowanych periodyków: „Archives of Budo” i Rocznika Naukowego „Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture”. Kierownikiem Komitetu Naukowego został prof. Kalina, natomiast Komitetem Organizacyjnym kierował prof. Obodyński z pomocą sekretarza Kongresu – W.J. Cynarskiego. Prof. dr hab. R.M. Kalina otrzymał we wrześniu 2006 prowadzenie nowo powstałej **Katedry Sportów Walki i Gier Zespołowych** i właśnie ta Katedra firmowała zorganizowany w Rzeszowie Kongres [Litwiniuk, Cynarski 2006; Szajna, Cynarski 2006].

Zakład blisko współpracował ze Stowarzyszeniem Idōkan Polska (SIP) i z trenerami sportów walki, jak mgr Jan Słopecki (trener I kl. *jūjutsu*, 10 dan) i mgr Gabriel Szajna (trener klasy mistrzowskiej w szermierce), którzy rozpoczęli tu – pod kierunkiem W.J. Cynarskiego – swe konsultacje doktoranckie. 1 października 2006 r. zmieniona została nazwa, na **Zakład Sportów Walki**. Kierownikiem pozostał W.J. Cynarski, a pracownikami – asystenci P. Majcher (urlopowany), M. Niewczas i G. Szajna. Wraz z Pracownią Gier Zespołowych, zakład wszedł, w skład kierowanej przez prof. R.M. Kalinę Katedry.

W Zakładzie realizowano wiele ciekawych tematów badań statutowych i badań własnych:

1. Historia i tradycje dalekowschodnich sztuk walki (dsw).

2. Współczesne transformacje azjatyckich sztuk walki.

3. Sztuki walki i sporty walki w wychowaniu dzieci i młodzieży (system edukacji poprzez *budō*).

4. Socjologia sportu i socjologia dsw.

5. Wartości i wzory kulturowe w sporcie - udział w programie badawczym pod kier. prof. J. Kosiewicza.

6. Percepcja dsw – badania międzynarodowe, porównawcze.

7. Czynniki i bariery uczestnictwa w dsw i sportach walki.

8. Specyfika treningu psychofizycznego w dsw i sportach walki (teoria treningu).

9. Badania koordynacji i asymetrii (antropomotoryka).

10. Udział w międzynarodowym projekcie SIP (Project 1. *Interdisciplinary, multiaspectual research of martial arts phenomenon*, czyli „Interdyscyplinarne, wieloaspektowe badania fenomenu sztuk walki” (1.10.2003–1.10.2010).

Ponieważ na skutek reorganizacji Wydziału Wojciech J. Cynarski został z dniem 1 października 2007 r. kierownikiem **Katedry Nauk Humanistycznych**, kierownikiem zarówno Zakładu Sportów Walki, jak i **Katedry Sportów Walki i Gier Zespołowych** został prof. R.M. Kalina. Rok później w strukturze Wydziału zlikwidowano Katedrę Sportów Walki i Gier Zespołowych, natomiast pozostał **Zakład Sportów Walki i Gier Zespołowych**, którego kierownikiem jest prof. Kalina. W Zakładzie pracują aktualnie mgr M. Niewczas, dr M. Rzepko i mgr G. Szajna.

Z kolei projekt zrodzony wiosną 2007 r. z pomysłów prof. Obodyńskiego i Cynarskiego – II Międzynarodowa Konferencja Naukowa ekspertów – badaczy sztuk walki i humanistów “*Budō, kakugi, jindō / Martial arts, combat sports, humanism*” w Targowiskach koło Krosna – została zrealizowana w kwietniu 2008 r. pod patronatem obydwu katedr – Katedry Nauk Humanistycznych i Katedry Sportów Walki i Gier Zespołowych, a także innych instytucji (m.in. SIP). Czyny udział w niej wzięli eksperci z Europy i Japonii, a Ambasador Japonii w Polsce patronował temu niecodziennemu wydarzeniu naukowemu [Szajna, Kunysz, Cynarski 2008]. Z wybranych prac powstała wartościowa monografia [Cynarski 2009].

Do tej pory do największych osiągnięć Zakładu Sportów Walki zaliczyć należy również zorganizowanie pierwszej międzynarodowej konferencji „Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy” i wydanie z tej okazji pol-

Fot. 1. Prof. Kalina i autor zapraszają na II Światowy Kongres Naukowy Sportów Walki i Sztuk Walki do Rzeszowa (podczas Kongresu Sztuk Walki i Sportów Walki, Viseu 2009). W środku – dr Abel A. Figueiredo (6 dan)

Photo 1. Prof. Kalina and the author invite the participants for the 2nd Scientific Congress of Combat Sports and Martial Arts (during Congress of Martial Arts and Combat Sports, Viseu 2009). In the middle – Dr. Abel A. Figueiredo (6 dan)

[ze zbioru autora, fot. wykonał M. Vit].

[from the author's collection, photo by M. Vit]

sko-angielskiego *proceedings* oraz zbiorowej monografii [Cynarski, Obodyński 2003a, b; Litwiniuk, Cynarski 2003]. Ponadto oczywiście I Światowy Kongres Naukowy Sportów i Sztuk Walki zorganizowany według pomysłu prof. Kaliny, na który przygotowano *proceedings* w języku angielskim [Cynarski, Kalina, Obodyński 2006]. W „Przeglądzie Naukowym Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego” powstał osobny dział tematyczny – sztuki walki i sporty walki. Rzeszowscy badacze są obecni na ważnych konferencjach naukowych, w których biorą czynny udział. Przykładowo Cynarski poprowadził wspomniane wyżej specjalistyczne konferencje naukowe poświęcone *jūjutsu* (Jaworzno, 11.12.2004) i szermierce (Katowice, 15–16.12.2007). Jako ekspert zapraszany był do Viseu w Portugalii (razem z profesorami Kaliną i Obodyńskim, fot. 1) oraz na kongresy panamerykańskie do Chengdu i Taipei (2009 r.). Jest znany jako twórca „humanistycznej teorii sztuk walki” i holistycznej koncepcji „antropologii sztuk walki” [Cynarski 2004].

Drugi Światowy Kongres Naukowy Sportów i Sztuk Walki, zaplanowany na 17–19 września 2010 r., będzie poważnym przedsięwzięciem całego Wydziału Wychowania Fizycznego UR, realizowanym we współpracy z wieloma instytucjami. Do Rzeszowa powinni wówczas przybyć badacze sztuk walki z wielu krajów i kilku kontynentów.

Wreszcie redaktorami naczelnymi dwóch specjalistycznych pism naukowych z dziedziny sztuk walki i sportów walki są profesorowie z omawianego Zakładu i Katedry – R.M. Kalina („Archives of Budo”, od jesieni 2005 r.) i W.J. Cynarski (IRK-MC, od roku 2000). M.in. Cynarski, Rzepko i Szajna działają w SIP, uczestnicząc w prowadzonych tu badaniach międzynarodowych. Wymienieni w artykule pracownicy Zakładu wykazują się znaczącą aktywnością naukową, co jest do wglądu na stronach Indeksu Copernicus.

Czynnymi trenerami są ciągle zarówno W.J. Cynarski (8 dan), P. Majcher (4 dan), dr M. Niewczas (3 dan) i G. Szajna. Osoby te mają odpowiednie uprawnienia i duże doświadczenie praktyczne. Autor posiada międzynarodowe licencje trenerskie w *jūjutsu*, karate i kick-boksingu, a także certyfikaty i uprawnienia polskie, niemieckie, francuskie, japońskie i międzynarodowe w kilku innych odmianach sztuk walki; G. Szajna – mistrzowską klasę trenerską w szermierce; dr M. Niewczas jest trenerką karate ITKF; P. Majcher – trenerem II kl. w *jūdō*. Ponadto dr M. Rzepko (instruktor boks) organizuje szkolenie instruktorów boks we współpracy z PZB.

Dodać należy osiągnięcia sportowe Marty Niewczas, parokrotnej mistrzyni świata i Europy, zdobywczyni Pucharu Świata w karate „tradycyjnym” (wersja ITKF) – jako zawodniczki reprezentującej AZS UR.

Podsumowanie

Jak wskazano na wstępie, jest to jedynie mały przyczynek do podjętego zagadnienia. Bardziej szczegółowo potraktowano tylko dokonania rzeszowskiego Zakładu i Katedry, pozostałe zaś jednostki innych uczelni – jedynie szkicowo. Przeszło 60-letni dorobek jednostek organizacyjnych sportów walki wymaga jeszcze dalszych badań i szczegółowego opracowania.

Na uwagę zasługuje względnie młody ośrodek studiów sztuk i sportów walki w Rzeszowie. Jego pracownicy wykazują dużą aktywność naukowo-badawczą i organizacyjną. Są to liczne publikacje, konferencje, a zwłaszcza podjęcie cyklicznej organizacji światowych kongresów naukowych. Pracujący tu prof. Kalina jest autorem „teorii sportów walki” i „propedeutyki sportów walki”, a Cynarski – „humanistycznej teorii sztuk walki” i koncepcji „antropologii sztuk walki”. Rzeszowski zespół naukowy współpracuje z wieloma ekspertami z kraju i ze świata, którzy współtworzą rady naukowe redagowanych tu specjalistycznych pism. R.M. Kalina jest redaktorem naczelnym „Archives of Budo”, a W.J. Cynarski - IRK-MC. Ponadto, po niedawnej Katedrze Sportów Walki we Wrocławiu, rzeszowski Wydział posiadał do niedawna jedyną w Polsce podobną Katedrę².

Bibliografia

- AWF w Krakowie (2009), www.awf.krakow.pl – *ściągnięcie* 23.VIII.
- Cynarski W.J. (1992), *Festiwal Budō Kraków – 1991*, Magazyn „Wojownik”, nr 2, s. 13.
- Cynarski W.J. (1999), *Kierowanie procesem treningowym w sportach walki. Sprawozdanie z II Ogólnopolskiej Ekspres Konferencji Naukowej. Kraków, 26 czerwca 1999 r.*, „Przegląd Naukowy IWFiz WSP w Rzeszowie”, nr 2, s. 89–91.
- Cynarski W.J. (2003), *Nauczyciele łagodnej drogi*, „Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej UR”, t. 6, nr 1–2, s. 198–202.
- Cynarski W.J. (2004), *Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej*, UR, Rzeszów.
- Cynarski W.J. (2006), *Nowy Wydział i Zakład Sportów Walki*, IRK-MC, t. 6, s. 371–372.
- Cynarski W.J. (2008), *Kronika wydarzeń naukowych i w dziedzinie sztuk walki*, IRK-MC, t. 8, s. 274–283.
- Cynarski W.J. [ed.] (2009), *Martial Arts and Combat Sports – Humanistic Outlook*, Rzeszów University Press, Rzeszów.
- Cynarski W.J., Kalina R.M., Obodyński K. [eds.] (2006), *1st World Scientific Congress of Combat Sports and Martial Arts. Proceedings*, PTNKF, Rzeszów.
- Cynarski W.J., Majcher P. (2002), *Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowo-Metodycznej „Sporty walki w edukacji dzieci i młodzieży – perspektywa metodologiczna”*, Płock, 18-19 stycznia 2002, IRK-MC, t. 2, s. 307–309.
- Cynarski W.J., Obodyński K. [red.] (2003a), *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy*, UR, Rzeszów.
- Cynarski W.J., Obodyński K. [red.] (2003b), *Humanistyczna teoria dalekowschodnich sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy / Humanistic theory of Far-Eastern martial arts and combat sports – conceptions and problems, International Scientific Conference*, UR, Rzeszów, 30 maja – 1 czerwca, Proceedings.
- Godlewski P. (2008), e-mail do autora z 10 VII.
- Godlewski P. (2008a), rozmowa (wywiad) podczas konferencji w Poznaniu, X.
- Guja T. (2008), *Paramilitarne aspekty rozwoju Jujutsu w Polsce w XX wieku*, maszynopis pracy doktorskiej pod kier. prof. H. Cwięka, AWF, Katowice.
- Józefowicz Z., Jaremczak K. (2002), *50 lat szkolnictwa wyższego w Gdańsku*, AWFIS, Gdańsk.
- Kalina R.M. (2000), *Teoria sportów walki*, COS, Warszawa.
- Kalina R.M. (2009), długie dyskusje podczas konferencji i w drodze, Porto i Viseu, Portugalia, V.
- Kalina R.M., Jagiełło W. [red.] (2000), *Wychowawcze i utilitarne aspekty sportów walki*, AWF, Warszawa.
- Kochanowski T. (grudzień 1997, sierpień 1999), wywiady bezpośrednie autora z honorowym prezesem PZJ, posiadaczem 10 dan w jūdō, Warszawa.
- Komunikaty o konferencjach naukowych*, IRK-MC, 2005, t. 5, s. 242–243.
- Litwiniuk A., Cynarski W.J. (2003), *Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Humanistic Theory of Far-Eastern Martial Arts and Combat Sports – Conceptions and Problems” (Humanistyczna teoria dalekowschodnich sztuk i sportów walki – koncepcje i problemy)* Rzeszów, 30 maja – 1 czerwca 2003 r., „Rocznik Naukowy ZWWF w Białej Podlaskiej”, t. X, s. 295–296.
- Litwiniuk A., Cynarski W.J. (2006), *I. Światowy Kongres Naukowy Sportów i Sztuk Walki / 1st World Scientific Congress of Combat Sports and Martial Arts*, Rzeszów, 22–24.09.2006, „Wychowanie Fizyczne i Sport”, t. 50, nr 4, s. 279–280.
- Obodyński K. (2001), *Uzasadnienie powołania Zakładu Sportów Walki przy Instytucie Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego*, IRK-MC, t. 2, s. 331.
- Pawlik D. (2009), *Maori Haka – Icon of the New Zealand’s Culture* [in:] W.J. Cynarski [ed.], *Martial Arts and Combat Sports – Humanistic Outlook*, UR, Rzeszów, pp. 150–155.
- Ponczek M. (2005), *O monografii Wojciecha J. Cynarskiego. „Teoria i praktyka dalekowschodnich sztuk walki w perspektywie europejskiej” (2004) – z punktu widzenia roli i znaczenia jej wątków historycznych*, IRK-MC, t. 5, s. 222–224.
- Ponczek M. (2006), *Komunikat o zagłębiowskich mistrzach*

² Katedra ta została w październiku 2009 r. reaktywowana i funkcjonuje w strukturze Wydziału WF UR [przyp. red.].

sztuk walki wyróżnionych nagrodami sportowymi miasta Sosnowca – na przełomie XX i XXI wieku (w świetle „Rocznika Sosnowieckiego” 1996–2004), IRK-MC, t. 6, s. 107–109.

28. Ponczek M. (2007), *Sporty i sztuki walki a Kościół rzymsko-katolicki (refleksje historyczne)*, IRK-MC, t. 7, s. 49–53.
29. *Sport i sztuki walki*, IRK-MC, 2005, t. 5, s. 252–256.
30. Szajna G. (2009), *Ewolucja sportów walki na Podkarpaciu w latach 1945–1989 w świetle przemian społecznych*, praca doktorska pod kier. prof. W.J. Cynarskiego, AWF, Katowice.
31. Szajna G., Cynarski W.J. (2006), *Komunikat z I Światowego Kongresu Naukowego Sportów Walki i Sztuk Walki, Rzeszów, 22–24 września 2006*, „Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej UR”, t. 9, nr 4, s. 479–481.
32. Szajna G., Kunysz M., Cynarski W.J. (2008), „*Martial arts, combat sports, humanism - budō, kakugi, jindō*”, 2nd International Scientific Conference of Experts – Researchers on Martial Arts and Humanists Targowiska – Krosno, April 25th – 26th, 2008, „Archives of Budo”, vol. 4, pp. 56–58.

Autor dziękuje Pani dr Magdalenie Krawczyk za pomoc w zebraniu materiałów oraz prof. Mirosławowi Ponczkowi – za cenne uwagi i sugestie.

Key words: history, physical education, combat sports, department, chair

Summary: The study presents information concerning chairs and departments of combat sports at the Polish universities with a particular emphasis on the achievements of the Chair and Department of Combat Sports and Individual Sports in Rzeszów. Other universities were presented only in brief. A list of achievements of the organizational units of combat sports, spanning over 60-years requires further research and a more detailed study.

More attention should be drawn to a relatively new centre of studies of martial arts and combat sports in Rzeszów. Its faculty members present a great scientific, research and organizational activity. They produce numerous publications, organize conferences and world scientific congresses. Professor Kalina, who works here, is the author of “theory of combat sports” and “combat sports propedeutics, while Professor Cynarski is the author of “humanistic theory of combat sports” and “anthropology of martial arts” concept.